

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

І. І. Припхан

викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Прикарпатського юридичного інституту
Львівського державного університету
внутрішніх справ

УДК 342.7

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ ПЕРСОНІФІКОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАХИСТ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Розвиток інформаційних технологій, що супроводжується масовими порушеннями прав людини, обумовлює встановлення оптимального співвідношення між сферою приватності громадян та інтересами суспільства, зокрема захистом суспільної моралі. Право на приватність не є абсолютним і підлягає пропорційному обмеженню на визначених законом підставах з метою захисту суспільної моралі. Такі заходи є необхідними для ідентифікації і притягнення до відповідальності суб'єктів правопорушень та злочинів проти суспільної моралі. На підставі дослідженого подаються свої пропозиції щодо удосконалення правового захисту суспільної моралі.

Развитие информационных технологий, которое сопровождается массовыми нарушениями прав человека, обуславливает установление оптимального соотношения между сферой приватности граждан и интересами общества, в частности защитой общественной морали. Право на приватность не является абсолютным и подлежит пропорциональному ограничению на определенных законом основаниях с целью защиты общественной морали. Такие мероприятия являются необходимыми для идентификации и привлечение к ответственности субъектов правонарушений и преступлений против общественной морали. На основании исследованного подаются свои предложения относительно усовершенствования правовой защиты общественной морали.

Development of information technologies which is accompanied by mass infringements of human rights, predetermines need of an establishment of an optimum parity between sphere of citizens' privacy and interests of a society, in particular protection of public morality. The right of privacy is not absolute and is subject to proportional restriction on the bases determined by the law with the purpose of protection of public morality. Such measures basically are necessary for identification and attraction to the responsibility the subjects of offences and crimes against public morality. On the basis of explored the suggestions are given in relation to legal protection improvement of public morality protection.

Глобалізація, що охопила усі сфери суспільного життя, особливо гостро поставила на порядок денний питання, пов'язане з інформаційною приватністю. Водночас спостерігаємо, що стрімкий розвиток інформаційних технологій супроводжується масовими порушеннями прав людини. Саме тому виникла потреба встановлення оптимального співвідношення між сферою приватності громадян та інтересами суспільства, зокрема, захистом суспільної моралі. На нашу думку, вірним у цьому випадку є підхід, який полягає в балансуванні, що має здійснюватися за принципом пропорційності задіяних інтересів як особи, так і всього суспільства. Порушення такого балансу призводить до обмеження демократії в країні, встановлення такої правової системи, для якої права людини мають суто декларативне значення.

Варто зауважити, що досягнення в галузі нових технологій, на яких засновується побудова інформаційного суспільства, багато в чому змінюють характер теоретичних конструкцій в праві, накладають свій відбиток на формування і зміст законодавчої бази. Врахування нових тенденцій в сфері інформаційних технологій повинно сприяти утвердженню визначених стандартів у галузі прав людини.

Проблеми права на приватність персоніфікованої інформації були предметом досліджень таких науковців, як: О. А. Баранова, Ю. К. Бабанова, В. М. Брижка, Т. А. Костецької, О. О. Мережка, А. В. Пазюка, К. Б. Полінкевич, В. О. Серьогіна та інших. У західній правовій науці над згаданими питаннями працювали Ф. Агре, К. Беннетт, Д. Боркін, С. Д. Воррен, С. Г. Дейвіс, Р. Кларк, В. Котші, В. Л. Проссер, Ч. Д. Рааб та інші. Російські дослідники присвятили цій проблематиці декілька наукових розробок, найбільш помітними з яких є праці І. М. Гостева, В. П. Іванського, Ю. М. Колосова, В. А. Копилова, Б. В. Кристального, І. С. Мелохіна, М. Є. Петросяна, Н. Н. Разумовича, В. І. Ярочкіна. Однак проблема співвідношення правового регулювання права на приватність та права на захист суспільної моралі залишається досі не вирішеною, а тому потребує подальшого дослідження.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу змісту права на приватність персоніфікованої інформації та його співвідношення із правом на захист суспільної моралі.

Право на повагу до приватного життя визнається фундаментальним правом людини. Конституція України гарантує різноманітні аспекти приватності, зокрема, ст. 30 захищає територіальну приватність (недоторканість житла), ст. 28 — деякі аспекти тілесної (фізичної) приватності (жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом), ст. 31 — комунікаційну приватність (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), ст. 32 — інформаційну приватність ("ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України", "не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди") [1].

Загалом, правове регулювання інформаційних відносин має базуватися на засадах інформаційної відкритості, прозорості, гарантованості інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави. Державна інформаційна політика покликана врегулювати весь комплекс взаємовідносин між громадянами, що виникають у процесі створення, збирання, зберігання, обробки і розповсюдження інформації. Необхідно правовим шляхом вирішити суперечності, які виникають між потребами окремої особистості, зокрема правом приватності й необхідністю захисту інтересів суспільства.

Як і будь-яке інше право, приватність в інформаційній сфері повинна мати певні межі. Для пошуку адекватної моделі національного механізму забезпечення права на приватність персоніфікованої інформації та водночас ефективного захисту всіх прав і свобод громадян України доцільно звернутися до міжнародно-правових стандартів у цій сфері. Така потреба обумовлюється тим, що інформаційне суспільство в цілому та Інтернет, зокрема як наднаціональні по своїй природі явища, не можуть бути врегульовані нормами, встановленими якоюсь однією державою, а тому при виробленні відповідних регулятивних механізмів необхідно враховувати накопичений світовий досвід. Так, ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини передбачає, що "при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою ... забезпечення справедливих вимог моралі ... в демократичному суспільстві" [2].

Ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції з прав людини припускає втручання у приватне життя людини, якщо таке втручання є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3].

Правове регулювання відносин у сфері приватності персоніфікованої інформації в праві Європейського Союзу ґрунтується на стандартах Ради Європи, носить системний характер і соціально-захисну орієнтацію. Так, Конвенція № 108 Ради Європи “Про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних” від 28.01.1981 р., Директива 95/46/ЄС Європарламенту та Ради Європи “Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних та про вільне переміщення таких даних” від 24.11.1995 р., Директива 97/66/ЄС Європарламенту та Ради Європи “Про обробку персональних даних та захист права на невтручання у особисте життя в телекомунікаційному секторі” від 15.12.1997 р. є спеціальними нормативно-правовими актами, які покликані гарантувати право на особисте життя в контексті автоматизованої обробки персональних даних. Незважаючи на максимальне забезпечення права приватності, ч. 2 ст. 8 Конвенції № 108 передбачає можливість відхилення від положень, націлених на захист приватності, якщо вони є необхідними у демократичному суспільстві та спрямовані, в тому числі на боротьбу із кримінальними правопорушеннями та захист прав і свобод інших людей [4]. Україна ще не приєдналася до Конвенції №108 Ради Європи, проте при Міністерстві юстиції України створена відповідна робоча група за участю недержавних організацій, що працюють у сфері захисту права на приватність. Україна планує ратифікувати Конвенцію № 108 і водночас внести необхідні зміни до національного законодавства.

Чинне українське законодавство, насамперед, Конституція України, ч. 2 ст. 32 визначає випадки обмеження інформаційної приватності в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини [1]. При цьому під правами людини можна розуміти природне право кожного на нормальний моральний розвиток своєї особистості та право на моральне здоров’я усього суспільства загалом.

Конституційні норми, які формулюють вичерпний перелік підстав для втручання в право на приватність і умови для такого втручання, не отримали достатнього розвитку в законах і підзаконних актах. Нечіткість визначення меж приватності на законодавчому рівні породжує численні порушення прав громадян на практиці.

Окремі аспекти захисту права приватності персоніфікованих даних регулюються Кримінальним кодексом України (ст. 163), який передбачає настання відповідальності за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв’язку або через комп’ютер [5]. Норми Цивільного кодексу України (ст.ст. 3, 270, 301, 303) також поширюють свою дію на сферу приватності, гарантуючи при цьому, що фізична особа має право на особисте життя; обставини особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду; збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [6].

І. Жданов та М. Сунгуровський здійснили аналіз рівня інформаційної безпеки і дійшли висновку, що інформаційна безпека в Україні наближається до критичної межі, за якою “втрата демократичних принципів і засад діяльності держави” [7, с. 129]. Серед основних загроз інформаційній безпеці України вони виділили руйнування системи цінностей, духовного здоров’я особи і суспільства. Чинниками ескалації названих загроз є негативний інформаційний вплив на етичні засади індивідуальної та суспільної свідомості шляхом пропаганди насильства, жорстокості, порнографії та морального нігілізму в соціумі [7, с. 132].

Статистичні матеріали свідчать, що найбільша кількість зловживань в інформаційній сфері відбувається в Інтернет-середовищі, яке стало глобальною сферою реалізації різномірних суспільних відносин. Тому актуальними стають дискусії, пов’язані із межами приватності в мережі Інтернет, зокрема в контексті захисту суспільної моралі. Введення державного регулювання для такого важливого явища сучасного світу як Інтернет — річ цілком закономірна, і наміри зробити Інтернет безпечним мають всіляко підтримуватись [8]. Сьогодні державне регулювання Інтернету є найбільш оптимальним, оскільки механізми саморегуляції глобальної павутини (такі як кодекси поведінки, наприклад, *netiquette*, загальні мережеві стандарти та ін.) ще недостатньо налагоджені. “Загроза із боку глобальної павутини для вільної реалізації людьми своїх прав і свобод змушує багатьох також визнавати, що подальше загарбання Інтернетом певних прав громадян призведе до антиглобалізаційних тенденцій” [9].

Анонімність користування Інтернетом визнається як один із суттєвих принципів, що дозволяє гарантувати високий рівень приватності в Інтернет-середовищі. З іншого боку, варто зауважити, що принцип анонімності, завдяки якому можна уникнути ідентифікації, не завжди відповідає іншим публічним інтересам. До таких інтересів можна віднести боротьбу з незаконним і згубним змістом інформації, що шкідливо

впливає на суспільну мораль.

Відповідно до закону, суспільна мораль — це система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість [10]. Доцільно наголосити, що саме стрімкий розвиток інформаційних технологій, а також високий рівень захищеності персоніфікованих даних їхніх користувачів виступають факторами, які значною мірою зумовлюють зростання кількісного показника правопорушень у сфері захисту суспільної моралі. При цьому відсутність реального правового механізму притягнення до відповідальності за порушення норм суспільної моралі призводить до усвідомлення недобросовісними користувачами комунікацій безкарності своїх дій, і тим самим створюючи підґрунтя для нових протиправних посягань на моральність суспільства.

Рішенням Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі від 23 червня 2008 року задекларовано, що питання захисту суспільної моралі та морального здоров'я громадянського суспільства, недопущення пропаганди расової і національної ворожнечі, фашизму і неофашизму, неповаги до національних та релігійних святинь, образи нації чи особи за національною ознакою, пропаганди наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління, а також боротьба з приниженням гідності і честі особистості та боротьба проти розповсюдження порнографії і насильства є конституційним обов'язком держави та складовими захисту національної безпеки України [11]. У той же час, на початку 2000 р. в апараті Ради національної безпеки і оборони України ліквідовано Управління інформаційного забезпечення, що здійснювало моніторинг загроз інформаційній безпеці, пропонувало заходи щодо їх запобігання та локалізації. У липні 2000 р. припинила свою діяльність Комісія з питань інформаційної безпеки, яку очолював заступник секретаря РНБО України О. Белов.

Указ Президента України “Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя” (п. 1) визнає захист моральності суспільства одним із найпріоритетніших напрямів діяльності Кабінету Міністрів України, всіх центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, а також правоохоронних органів [12]. Відповідно до ст. 19 Закону України “Про захист суспільної моралі”, серед обов'язків Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі визначено попередження розповсюдження інформаційних матеріалів, які завдають шкоди моральності суспільства [13].

Прикро, що незважаючи на нормативне визначення органів, які зобов'язані забезпечувати захист суспільної моралі, практично всі порушення прав людини в цій сфері, які здійснюються через глобальну мережу Інтернет, залишаються не покараними. Перш за все це пояснюється тим, що Цивільний кодекс України та закони “Про друковані засоби масової інформації в Україні”, “Про телебачення і радіомовлення” не відносять Інтернет-ресурси до засобів масової інформації. По-друге, механізм реалізації контролю за інформацією, що розповсюджується в мережі Інтернет, досі залишається не визначеним на законодавчому рівні, оскільки в Україні відсутній реєстр електронних ЗМІ. Міністерство транспорту та зв'язку на виконання Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2004 р., здійснило спробу регламентувати Інтернет-середовище шляхом створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів (Наказ від 27.04.2005 р.). Згідно з наказом електронні ресурси не повинні містити пропаганди тероризму, війни, геноциду, культу насильства і жорстокості, дискримінаційної по расових, політичних і інших ознаках інформації. Крім того, вони не повинні містити інформації, що може зашкодити честі, гідності або діловій репутації окремих осіб [13]. Проте опір з боку представників електронних ресурсів спричинив скасування міністром наказу у вересні цього ж року.

Отже, захищаючи такими діями право приватності користувачів мережі Інтернет, у тому числі і недобросовісних, держава забуває про захист суспільної моралі. В цьому контексті необхідно звернути увагу на те, що маніпулювання цінностями демократичної правової держави, зокрема, правом приватності, ставить українське суспільство у надзвичайно загрозливу ситуацію. До прикладу, кожен користувач мережі Інтернет може, не виходячи із приміщення, самовільно створити будь-який Інтернет-ресурс та розмістити на ньому будь-яку інформацію. При цьому жодна перевірка персональних даних такої особи державними органами не здійснюється. Таким чином, навіть якщо дії Інтернет-користувача будуть визнані злочинними, з'ясувати його особу, а тим паче притягнути його до відповідальності, буде не реально.

На відміну від безконтрольної ситуації з електронними ЗМІ в Україні, США та більшість європейських держав категорично налаштовані на збереження якомога

більшого контролю над інформацією, що поширюється через Інтернет [14, с. 184]. “Вони запроваджують зобов’язання для провайдерів Інтернет-послуг встановлювати засоби відслідковування їхніх користувачів, а також обов’язкове повідомлення осіб-користувачів на запит державних установ” [14, с. 178]. Розростання організованої злочинності, тероризму, наркобізнесу, а також масові порушення прав людини потребують дедалі досконаліших методів та способів одержання персоналізованої інформації. Для цього й з’являються такі системи контролю комунікацій як міжконтинентальний проект *Echelon* (США, Великобританія, Канада, Австралія і Нова Зеландія), проект Європейського Союзу *Enfopol* тощо.

Наші близькі сусіди також інтенсивно проводять політику контролю в мережі Інтернет: у Росії створено службу на зразок інтернет-поліції та прийнято поправки до закону про ЗМІ, відповідно до яких всі Інтернет-портали і сервіси, які відвідують більше тисячі осіб на день, зобов’язані пройти реєстрацію [15]; в Білорусії взагалі заборонений вихід в Інтернет без зазначення даних паспорта, а Інтернет-провайтери щонайменше рік зберігають персональні дані своїх клієнтів та веб-сторінки, на які вони заходять [16]. Зрозуміло, що, в порівнянні з громадянами інших держав, українські Інтернет-користувачі є не захищені від шкідливого впливу інформації, що руйнує суспільну мораль, і доки правова прогалина з цього питання не буде ліквідована, ситуація залишатиметься незмінною і суспільна мораль українців піддаватиметься щоденному деструктивному впливу телекомунікаційного середовища.

Ще у 2003 році у Верховній Раді України зареєстровано законопроект “Про моніторинг телекомунікацій”, ч. 1 ст. 5 якого говорить, що моніторинг “здійснюється з метою пошуку та фіксування фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, а також отримання інформації, пов’язаної з безпекою громадян, суспільства й держави”. Моніторинг може бути здійснений тільки за рішенням суду у випадках тяжких або особливо тяжких злочинів. У той же час, ст. 11 законопроекту до обов’язків оператора (постачальника послуг) мережі телекомунікацій відносить зберігання службових даних трафіка мережі телекомунікацій не менше ніж дванадцять місяців [8].

На відміну від законопроекту “Про моніторинг телекомунікацій”, який передбачає зберігання персоналізованої інформації усіх Інтернет-користувачів, Закон України “Про боротьбу із тероризмом” передбачає контроль за комунікаціями у виняткових випадках. Затверджений Кабінетом Міністрів України план заходів із забезпечення виконання вищезазначеного Закону передбачав розробку Службою Безпеки України закону щодо внесення змін до Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації”, у якому мав бути передбачений “механізм реєстрації новостворених релігійних організацій, центри яких знаходяться за кордоном, лише за умови обов’язкового проведення попередньої юридичної, релігійнознавчої та медико-психологічної експертизи віровчень, які вони сповідують”. Проте всі подібні ініціативи були відхилені Верховною Радою України [17], незважаючи на той факт, що чимало релігійних організацій застосовують методи психологічного насильства та маніпулювання свідомістю громадян, що, безумовно, є значною загрозою для суспільної моралі.

Таким чином, можемо констатувати, що у світі, який характеризується глобальною взаємозалежністю і формується інформацією та комунікацією, здатність впливати на інформаційні потоки стає вагомим важелем впливу на суспільні відносини. Специфіка захисту приватності персоналізованої інформації обумовлюється необхідністю забезпечення конкуруючих інтересів людини у захисті від несанкціонованого розголошення чи іншого використання персоналізованої інформації без її відома, а також інтересів держави та суспільства у використанні такої інформації. Це право не є абсолютним і підлягає пропорційному обмеженню на визначених законом підставах з метою забезпечення прав інших людей та в інтересах суспільства загалом. Масові інформаційні атаки, які загрожують суспільній моралі, зумовлюють потребу пошуку правових шляхів часткового обмеження права приватності персоналізованих даних. Такі заходи є необхідними для ідентифікації і притягнення до відповідальності суб’єктів правопорушень та злочинів проти суспільної моралі. Адже, як слушно зауважує Г. Миронова, “авторитет і реальна дійсність закону (права) ґрунтується на здатності певної правової системи слугувати кінцевим моральним цінностям людської культури...” [18, с. 26]. Суспільна мораль не тільки зрівнює і примирює особистий і суспільний аспекти людського буття, але і пропонує норми необхідної поведінки, які складають серцевину національних та загальнолюдських цінностей, що в свою чергу визначає правове поле даного суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р., зі змінами, внесеними згідно із Законом від 08.12.2004 р.

- [Текст] // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141; 2005. — № 2. — Ст. 44.
2. Загальна декларація прав людини [Текст]. — К. : Право, 1995. — 12 с.
  3. Європейська конвенція з прав людини, Рим, 4.XI.1950: ETS/005 [Текст]. — К. : Фенікс, 2004. — 40 с.
  4. Конвенція № 108 Ради Європи Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних Страсбург, 28.01.1981 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.bod.kiev.ua/jurnal/2_16.htm.
  5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [Текст] // ВВР. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131 (зі змінами та доповненнями станом на 1.10.2008 р.) // ВВР. — 2009. — № 14. — Ст. 167
  6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Текст] // ВВР. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356 (зі змінами та доповненнями станом на 1.11.2009 р.) // ВВР. — 2010. — № 1. — Ст. 2
  7. Жданов, І. Простір свободи? [Текст] / І. Жданов, М. Сунгуровський // Інформаційно-аналітичні матеріали до народного форуму “За демократичний розвиток України”. — К. : Укр. центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, 2002. — С. 129–136.
  8. Захаров, Є. Без права на приватність? [Електронний ресурс] / Є. Захаров. — Режим доступу : www.dt.ua/1000/1050/44548/.
  9. Корольчук, Ю. Права людини та Інтернет: виклик глобалізації [Електронний ресурс] / Ю. Корольчук. — Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/korolchuk-pr.htm>.
  10. Про захист суспільної моралі [Текст] : Закон України від 20.11.2003 р. // ВВР. — 2004. — № 14. — Ст. 192.
  11. Рішення Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі (від 23.06.2008 р.) [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.moral.gov.ua/content/9/print/08.07.08.html.
  12. Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя : Указ Президента України від 15.03.2002 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Prez_258.doc.
  13. Про затвердження Порядку проведення державної реєстрації електронних інформаційних ресурсів [Текст] : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку від 27.04.2005 р. № 153 // ОВУ. — 2005. — Ст. 20. — Ст. 1111.
  14. Кастельс, М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства [Текст] / Мануель Кастельс [пер. з англ.]. — К. : Ваклер, 2007. — 304 с.
  15. Інтернет должен быть поставлен под контроль, иначе моральные нормы перестанут существовать [Электронный ресурс] — Режим доступа : vitrenko.at.ua/load/8-1-0-157-70.
  16. Белорусов пустят в Интернет по паспорту [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://www.internet.ru/node/16325>.
  17. Романов, Р. Приватність [Електронний ресурс] / Р. Романов. — Режим доступу : <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=1129208555>.
  18. Миронова, Г. Діалектична єдність природи моральних і правових відносин [Текст] / Г. Миронова // Юридична Україна. — 2004. — № 1. — С. 20–26.

*Рекомендовано до друку кафедрою конституційного та міжнародного права
Прикарпатського юридичного інституту
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 30 листопада 2009 року)*

Надійшла до редакції 02.12.2009

